

KASB TANLASHDA O'QUVCHINING QIZIQISHLARINI QO'LLAB QUVVATLASHDA PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR.

Mamatkarimova Hayotxon Miraliyevna

Farg'ona viloyati Oltiariq tuman MMTBga

qarashli 3-sonli umumiy o'rta ta'lim

maktabining amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: Maqolada kasb tanlash jarayonida o'quvchining qiziqishlarini aniqlash va ularni qo'llab-quvvatlashda pedagogik-psixologik yondashuvlarning o'rni va ahamiyati ko'rib chiqilgan. Kasb tanlash – insonning kelajagi, ijtimoiy moslashuvini ta'minlaydigan muhim bir jarayon bo'lib, uning muvaffaqiyatli bo'lishi ko'p jihatdan shaxsning qiziqishlari, qobiliyatlari va ijtimoiy muhit ta'siriga bog'liq. Maqola orqali o'quvchilarning kasbga yo'naltirilishi jarayonida o'qituvchilar, psixologlar va ota-onalarning ahamiyatini yoritishga harakat qilingan.

Kalit so'zlar: Kasb tanlash, qiziqishlar, kasbiy yo'naltirish, psixologik maslahat, shaxsiy xususiyatlar

Kirish

Kasb tanlash – o'quvchining kelajakdagi hayotini shakllantirishda muhim rol o'ynaydigan jarayondir. Shaxsning o'zini kasb faoliyatida topishi, o'z imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishi va jamiyatda o'z o'rnini topishi aynan kasb tanlashga bog'liq. Bugungi kunda ko'plab yoshlar kasb tanlash jarayonida noto'g'ri qarorlar qabul qilmoqda. Bu holat, birinchi navbatda, shaxsning o'z qiziqishlarini va qobiliyatlarini yetarlicha tushunmasligi yoki ijtimoiy omillarning ta'sirida o'z xohishlarini noto'g'ri belgilashiga olib keladi. Shunday qilib, o'quvchining kasb tanlashida pedagogik-psixologik yondashuvlar orqali uning qiziqishlarini aniqlash, rivojlantirish va to'g'ri

yo'naltirish muhim ahamiyatga ega. O'quvchining qiziqishlari uning kelajakdagi muvaffaqiyatli kasbini tanlashda eng muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli, kasb tanlashda o'quvchilarning qiziqishlarini qo'llab-quvvatlashda pedagogik va psixologik yondashuvlarning o'rni tahlil qilinadi.

O'quvchi qiziqishlarining shakllanishi

O'quvchining qiziqishlari uning kasb tanlashida asosiy rol o'ynaydi. Qiziqishlar insonning faoliyatga bo'lgan rag'batini ifodalaydi va uning qanday kasbni tanlashiga katta ta'sir ko'rsatadi. O'quvchining kasbga bo'lgan qiziqishlarini aniqlash uchun avvalo, uning qobiliyatlari, individual xususiyatlari, ehtiyojlari va istaklari o'rganilishi zarur.

1. Oila muhitining roli: Bolalik davridan boshlab oiladagi o'rganish jarayoni o'quvchining qiziqishlari va kasbga bo'lgan munosabatini shakllantiradi. Oila — o'quvchining birinchi va eng asosiy ta'sir etuvchi muhitidir. Agar oila a'zolari bolaning qiziqishlariga mos ravishda unga qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratmasa, bu kelajakda kasb tanlashda muammolarga olib kelishi mumkin.

2. Maktab va o'qituvchilar: Maktabda o'quvchilar o'zlarining qobiliyatlarini sinab ko'rish imkoniyatiga ega bo'ladilar. O'qituvchilar, o'z navbatida, ularni kasbga yo'naltirishda asosiy yo'naltiruvchi shaxslar hisoblanadi. Maktabdagi fanlar, ta'lim tizimi va pedagogik faoliyat o'quvchilarning qiziqishlarini aniqlash va rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

3. Tengdoshlar guruhi: Do'stlar va tengdoshlari o'quvchining kasbga bo'lgan qiziqishini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Ularning kasblarga bo'lgan qarashlari va ma'lum bir kasbga bo'lgan hurmatlari o'quvchining qaroriga ta'sir qiladi.

Psixologik yondashuvlar, kasb tanlash jarayonida o'quvchining ichki holatini, qiziqishlarini va ehtiyojlarini chuqur o'rganishga qaratilgan. Shuning uchun, pedagogik-psixologik yondashuvlar orqali o'quvchini kasbga to'g'ri yo'naltirishda quyidagi psixologik metodlar qo'llaniladi:

1. Individual yondashuv: Har bir o'quvchining o'ziga xos xususiyatlari va qiziqishlari mavjud. Shuning uchun, kasb tanlashda individual psixologik yondashuvni qo'llash zarur. Bu yondashuv, o'quvchining qiziqishlari, iqtidorlari va shaxsiy ehtiyojlarini inobatga olib, ularning kasbga bo'lgan qarorlarini yaxshilaydi.

2. Kasb tanlash testlari va metodikalar: Psixologik testlar va metodikalar yordamida o'quvchining qiziqishlari va qobiliyatlarini aniqlash mumkin. Misol uchun, Holland testlari, Shostrom metodikasi, yoki "M-KASB" testlari orqali o'quvchilarni kasbga yo'naltirishda foydalanish mumkin.

3. Psixologik maslahatlar: Psixolog o'quvchi bilan birgalikda kasb tanlashda uning ichki xohishlarini, ehtiyojlarini, ijtimoiy rolini va o'ziga xos shaxsiyatini aniqlaydi. Bu jarayonda o'quvchiga psixologik maslahatlar berish, uning qiziqishlarini to'g'ri yo'naltirishda yordam beradi.

4. Motivatsion yondashuv: O'quvchini kasbga yo'naltirishda, uning o'zini kasb faoliyatiga tayyorlashda motivatsiya muhim o'rin tutadi. O'quvchining ichki motivatsiyasi, shaxsiy maqsadlari, va motivatsion ehtiyojlari orqali kasb tanlashda to'g'ri qarorlar qabul qilishiga yordam beradi.

Pedagogik yondashuvlar

Pedagogik yondashuvlar kasb tanlashda o'quvchini tayyorlash, uning qiziqishlarini qo'llab-quvvatlash va to'g'ri yo'naltirishni nazarda tutadi. O'quvchining kasbga bo'lgan munosabatini shakllantirishda quyidagi pedagogik yondashuvlar muhim rol o'ynaydi:

1. Kasbiy yo'naltiruvchi mashg'ulotlar: Maktablarda kasbiy yo'naltirish mashg'ulotlari tashkil etish o'quvchilarga o'z qiziqishlariga mos kasblarni tanlashda yordam beradi. Bu jarayonda o'quvchilarga turli kasblarni tanishtirish, amaliyotlar, ekskursiyalar o'tkazish zarur.

2. Faoliyat orqali o'rgatish: O'quvchilarni faoliyatga jalb qilish orqali ularning kasbga bo'lgan qiziqishlarini yanada rivojlantirish mumkin. Turli kasb sohalarini o'rganish, amaliy tajribalar yaratish o'quvchilarning qiziqishlarini kengaytiradi.

3. Ota-onalar bilan hamkorlik: Kasb tanlashda ota-onalarning fikri o'quvchining qaroriga katta ta'sir ko'rsatadi. Ota-onalar o'quvchining istaklarini tushunib, unga kerakli yordamni ko'rsatishlari lozim. Shuning uchun, ota-onalar bilan hamkorlikda kasbga yo'naltirish muhim ahamiyatga ega.

Kasb tanlashga yo'naltirishning zamonaviy shakllari

1. Onlayn platformalar: Zamonaviy texnologiyalar yordamida onlayn platformalar, testlar va test-saytlar orqali o'quvchilarni kasbga yo'naltirish mumkin. Masalan, "Kasb tanla" va boshqa testlar yordamida o'quvchilar o'zlarini qiziqtirgan kasblarga yo'naltiriladi.

2. Mentorlik tizimi: Kasbga yo'naltirilgan mentorlik tizimi orqali o'quvchilar o'zlarini qiziqtirgan soha mutaxassislari bilan muloqot qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

3. Praktik tajribalar: "Shadowing" (soya qilish) tizimi orqali o'quvchi biror mutaxassisni kuzatib, uning kasb faoliyatini amalda o'rganadi.

Xulosa

Kasb tanlash – o'quvchining hayotini, kelajagini va shaxsiyatini shakllantirishdagi muhim bosqichdir. Bu jarayonda o'quvchining qiziqishlari va qobiliyatlarini inobatga olish, pedagogik-psixologik yondashuvlar orqali to'g'ri yo'naltirish zarur. O'quvchining shaxsiy xususiyatlari, ijtimoiy ta'sirlar, psixologik maslahatlar va ota-onalar bilan hamkorlik jarayonida kasb tanlashda muvaffaqiyatli qarorlar qabul qilishga erishish mumkin.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Xolmatova, G. (2020). *Kasb tanlash psixologiyasi*. Toshkent: Fan.
2. G'aniyeva, Z. (2018). *Pedagogik psixologiya asoslari*. Toshkent: O'qituvchi.
3. Holland, J.L. (1997). *Making Vocational Choices: A Theory of Vocational Personalities and Work Environments*. Prentice Hall.
4. Shultz, D.P., Shultz, S.E. (2005). *Theories of Personality*. Thomson Brooks/Cole.
5. Erikson, E.H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. Norton & Company.
6. Shomansurov, I. (2019). *Kasbiy yo'nalishdagi psixologik yondashuvlar*. Buxoro: Barkamol Avlod.
7. Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. W.H. Freeman.
8. Rogers, C. (1961). *On Becoming a Person*. Houghton Mifflin.
9. Baumrind, D. (1991). *The Influence of Parenting Style on Adolescent Competence and Substance Use*. Journal of Early Adolescence, 11(1), 56-95.